

Ollin puhe mummin muistotilaisuudessa 25.11.2014

Äiti, mummi, isomummi, täti, suvun vanhin on nyt poissa. Hän oli meille niin rakas, mutta oliko hänellä merkitystä vain meille? Eihän hän ollut johtaja, poliitikko, taiteilija tai tiedenainen eihän hänellä ollut pitkää nousujohtoista työuraa, eihän hän ollut kehittämässä Suomen taloutta. Samoin kuin miljoonat muut naiset Kerttu-mummi teki kuitenkin jotain paljon tärkeämpää: hän oli elämän antaja ja ylläpitäjä. Äidin kuten hänen kanssasisartensa työn valtavuus ja ensiarvoinen tärkeys on tarkemmin ajatellen itsestään selvää, mutta silti meidän on vaikea hahmottaa sitä. Kulttuurimme on tehnyt siitä näkymättömän. Siitä eivät historian kirjan juuri kerro, ja lehdissä siitä kerrotaan vain yhtenä päivänä vuodessa. Naisten elämää uusintava työ on kuin ilma, jota hengitämme. Huomaamme sen vasta sitten, kun se puuttuu.

Naisten ja uusintamistyön alistettu ja näkymätön asema on kuitenkin historiallisesti katsoen outo ilmiö. Pohjois-Amerikan irokeesien ja monien muiden kansojen keskuudessa naiset, erityisesti vanhat naiset, isoäidit ovat olleet johdossa. Euroopassakin naisten asema oli vahva vielä myöhäiskeskiajalla. Naisten panos oli erityisen merkittävät etenkin yhteiskuntaa uudistavissa liikkeissä. Voimakkaat talonpoikais- ja kerettiläisliikkeet olivat vähällä suistaa korruptoituneet feodaaliherrat, katoliset papit ja kaupunkien raharikkaat vallasta ja luoda uuden tasa-arvoisen yhteiskunnan. Vanhojen valtapiirien liittoutuma keksi kuitenkin oivan keinon heikentää yhteiskunnallisia liikkeitä: miesten ja naisten välille alettiin lyödä kiilaa ja luotiin uusi naisvihamielinen kulttuuri. Yksi menetelmä tässä yhteisen eurooppalaisen kulttuurimme vääristämistyössä olivat 1600-luvulla yleistyneet noitavainot.

Tähän historialliseen taustaan, jonka minäkin olen oppinut vasta viime vuosina, en voi nyt mennä syvällisemmin. Tietoisuus siitä saa minut nyt ymmärtämään monet lapsuudessa kuulemani äidin huokaukset ja katkerat huomautukset. Tunnustusta hän ei juuri saanut, vaikka hänen työkenttensä oli valtava ja vapaa-ajan käsite puuttui kokonaan. Nykyisinkin äidit ja isät uupuvat usein ruoanlaiton, siivouksen, vaatehuollon ja lastenkasvatuksen taakan alla. 1950-luvun ja 1960-luvun alun äidin työhön kuului myös ruoan tuotantoa kasvimaalla, omien ja torilta ostettujen ja metsästä kerättyjen tuotteiden säilöntää, vaatteiden ompelemista, vähän päästä liikkeelle päässeiden lasten kulkutautien torjuntaa ja hoitoa jne. Tämä kaikki piti tehdä yksin, sillä silloisen käsityksen mukaan taloustyöt eivät kuuluneet miehille. Ja työt olivat usein vaativampia kuin nykyisin: esimerkiksi automaattipesukoneita ei tunnettu. Vaikka lehdet silloinkin raportoivat vain rahatalouteen kuuluvasta työstä, valtaosa työstä tehtiin tuolloin virallisen talouden ulkopuolella. Vielä nykyäänkin epävirallinen talous on Suomessakin saman suuruinen kuin virallinen.

Se, miten äiti tuon kaiken kesti, perustui voimakkaaseen samaistumiseen perheeseen. Se, minkä pitäisi kuulua vain Etelä- ja Itä-Euroopan kulttuuriin, oli äidin ja lukemattomien naisten kohdalla totta myös protestanttisen individualistisen kulttuurin Pohjois-Euroopassa.

Äidin lähes satavuotien elämäntaival sisälsi monta erilaista kautta: paitsi äiti, hän oli myös lapsi, nuori, sairaanhoitaja, mummi, omaishoitaja ja eläkeläinen.

Hilja ja Pekka Lylyn perheeseen syntyi vuonna 1916 lapsi, jolle kasteessa annettiin nimi Vieno Kerttu Hellin. Perhe asui tuolloin Laatokan rannalla Venäjän keisarikuntaan kuuluneessa Kaukolassa, josta kohta muuttivat Käkisalmeen. Kertun täyttäessä vuoden hänen kotinsa oli Venäjän tasavallassa. Kun hän saavutti kahden vuoden iän perhe eli Neuvosto-Venäjän ja Suomen tasavallan rajakaupungissa. Onneksi pikku-Kertun ei kuitenkaan tarvinnut muuttaa mihinkään Laatokan rannoilta näillä ”ulkomaan matkoilla”.

Sen vallankumoukset muuttelivat Kaukolan ja Käkisalmen poliittista sijaintia.

Kerttu varttui kahden sisarensa kanssa toimeliaan äitinsä ja kirvesmies isänsä rakastettuna lapsena. Perhe vietti kesiä ja myös monia talvia aivan kaupungin tuntumassa sijainneessa Koluniemen mökissään Vuoksen rannalla. Lapsuuden kohokohtia olivat matkat Hämeenkyrössä sijainneeseen Hilja-äidin kotitaloon. Kesät vauraan Käkelän talon mummojen, vaarien, tätien ja enojen hoivissa olivat unohtumattomia.

Kertun varsinainen lapsuus päättyi kuitenkin varhain, kun hänen äitinsä sairastui reumaan. Nyt alun toisella vuosikymmenellä olevasta Kertusta tulikin sisariensa kanssa äidin ja kodin hoitaja. Pekka-isä yritti parantaa vaimoiaan tolstoilaiselta Sunin sedältä oppimillaan luontaishoitomenetelmillä. Hiljan rakastama kahvi oli kielletty, mutta tytöt keittivät kahvia salaa. He halusivat kuulla äitinsä ihanaa laulua, joka onnistui vain kahvin voimalla.

Ilmeisesti äidin varhainen kuolema kypsytti Kertun päätöksen ryhtyä sairaanhoitajaksi. Hän oli ensin keskikoulun päätyttyä harjoittelijana Käkisalmen kunnallissairaalassa. Talvisodan syttyessä 23-vuotias Kerttu opiskeli sairaanhoitokoulussa Viipurissa. Seuraavat viisi vuotta hän hoiti sota- ja kenttäsairaaloissa nuoria miehiä, jotka vanhojen miesten käskystä olivat lähteneet tappamaan ja runtelemaan toisiaan. Silmänsä, jalkansa, kätensä tai muun jäsenensä menettäneiden sodan uhrien keskuudessa Kerttu oli ahdistusta ainakin hetkeksi lievittävä päivänsäde. Yksi hänen potilaistaan, Hannes Päivärinta kirjoitti sotasairaalassa Kertulle omistetun runon ”Sadun lumoissa”:

*Olet hurmaava enkeli valkoinen
sinisilmistäs lempeys hohtaa
ja katse Sun silmies sinisten
satumaille aatokset johtaa.*

*Sinun synnyinhetkenäs, herttainen
sulo sävelet varmaan on soinut.
Ja joukossa taivahan enkelten
olet yhdessä karkeloinut.*

*Et ole Sä ihminen, olla et saa,
Olet ihme Luojamme työssä.
Sinun katseestas kauneus kuvastaa,
olet tähti Sä maailman yössä.*

*Olet unten kukkanen huumaava,
sadun ihmeperhonen täällä.
Sinun lentoas Luoja on ohjaava
vain kulkemaan kauniilla säällä.*

*Tämän tervehdykseni halvan vaan
sadun perholle saanen kai antaa.
Ja prinsessan pienen satujen maan,
unelmissani taivohon kantaa.*

Kun sota oli päättynyt vuonna 1944, sotasairaaloiden työ jatkui täydellä teholla. Se

oli tarpeen siksikin, että vielä kotiutumattomat sotilaat juhlivat rauhaa, eikä tämäkään ollut aivan vaaratonta. Eräs tällainen rauhan kaatama sotilas, joutui sotasairaalaan ja näki tuon ”hurmaavan enkelin valkoisen” ja rakastui. Komea sotilas miellytti enkeliä. Niin syntyi suhde, joka johti uuden vaiheen alkamiseen Kertun elämässä ja jonka seurauksena minä ja useimmat meistä olemme olemassa.

Hilja-äidin vuoteen vieressä alkanut ja sairaaloissa kypsynyt hoivatyö jatkui pian Helsingin ja Lahden kodeissa. Kuusihenkisessä perheessä sitä riitti. Kerttu-äiti oli hoitotyön mestari. Muistan pienenä usein toivoneeni sairastuvani, sillä äidin hoivissa sairastaminen oli niin mukavaa.

Jo lapsena huomasin, että äidin elämää varjosti Karjalaan liittyvä trauma. Se oli kuitenkin toisenlainen kuin useimmilla muilla kotiseutunsa menettäneillä evakoilla. Hän ei voinut jakaa sitä muiden karjalalaisten kanssa. Hänen rakas pappansa oli talvisodan päätyttyä jäänyt luovutetulle alueelle. Tästä äiti tunsu surua ja myös häpeää, koska arveli monen ajattelevan hänen isänsä olleen maanpetturi. Onneksi Pekka Lylyn uskomaton kohtalo alkoi vuonna 1999 selvitä meille inkeriläisten maahanmuuttajien avulla. Seuraavana vuonna äiti pääsi käymään isänsä haudalla Laatokan Valamossa ja tapaamaan mummoja, jotka olivat tunteneet papan hän viimeisinä elinvuosinaan.

Kun me lapset lensimme pois kotoa 60- ja 70-lukujen vaihteessa, alkoi äidin elämässä uusi vaihe. Nyt mummista tuli mummi, mikä rooli tarjosi uusia haasteita. Mutta myös jo aikuisten lasten auttaminen itsenäisen elämän alkutaipaleelle, ison uran viimeisen vuosikymmenen tukeminen ja suuren uuden kodin ylläpito vaativat ponnistuksia.

Kun iso sairastui, mummin elämässä alkoi taas uusi vaihe. Yli 90-vuoden iässä hänestä tuli uudelleen koko päiväinen sairaanhoitaja. Valittamatta hän kesti tämänkin, ja jaksoi samalla tarjota ihanan mummolan uusille lastenlapsille ja lastenlastenlapselle.

Viimeinen mummin elämän vaihe alkoi, kun iso joutui sairaalaan. Hänen ei enää tarvinnut eikä hän enää halunnut välittää siivouksesta, ruoanlaitosta, lastensa vaatteista tai tukan ja parran pituudesta. Nyt vihdoinkin hän sai levätä. Mummi palasi nuoruutensa harrastukseen ja luki runokirjoja, joiden välistä löytyi myös hänelle itselleen omistettuja säkeitä.

Äiti eli yhä enemmän lapsuudessaan ja nuoruudessaan. Hän muisti tarkkaan lukemattomia yksityiskohtia elämästään Käkisalmissa ja Hämeenkyrössä, mutta eiliset tapahtumat tahtoivat unohtua. Häntä kuunnellessa saattoi siirtyä yli 80 vuotta ajassa taaksepäin.

Oliko tämä aikamatkailu vain vanhuuteen liittyvä merkityksetön kuriositeetti? Ei, kyse on hyvin merkittävästä ilmiöstä. Asiaa tutkineiden antropologien mukaan joidenkin hyvin iäkkäiden olemassa olo ja heidän kauas ulottuva muistinsa on usein aivan olennaista yhteisön selviytymisen kannalta. Esimerkiksi Tyynen valtameren saarilla hirmumyrsky on saattanut viedä heimon kaikki viljelykset ja ravintokasvit. 90-vuotias isoäiti on kuitenkin muistanut edellisen hirmumyrskyn, joka sattui hänen lapsuudessaan, ja kertonut, että silloin alettiin kerätä mongo-hedelmiä. Näitä kelvottomiksi luultuja hedelmiä syömällä heimo on jäänyt henkiin.

Tulevaisuutemme taivaalle on noussut synkkiä pilviä. Aivan ilmeisesti meitä odottavat suuret mullistukset ja myrskyt. Maailma saattaa muuttua yllättävän paljon samankaltaiseksi kuin äidin lapsuuden Käkisalmi. Mullistusten läpi ponnistellussamme mummin välittämä tieto selviytymisen ja jopa onnellisen elämän mahdollisuuksista niukoissa oloissa saattaa osoittautua yllättävän tärkeäksi.